

0968CH01

১

ভাৰত - আকাৰ আৰু স্থান

Indiaৰ অৱস্থান

যি ব্ৰা প্যাচ দশকৰ ভিতৰত অৰ্থনৈতিক অগ্ৰগতি কৃষি, উদ্যোগ, পৰ্য্যটন আৰু সামগ্ৰিক অৰ্থনৈতিক উন্নয়নৰ ক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য অগ্ৰগতিৰ দৰে শনাক্ত কৰা হৈছে। বৰ্ষাৰ ইতিহাসৰ চৰ্চাত ভাৰত যিটো অৰ্থনৈতিক গাইছ।

টৰপকি অৱকনে সাৰ (২৩° ৩০' উত্তৰ) দিশেখনক পৰ্য্যটন দুটা সমান ভাগত বিভক্ত কৰিছে। মূল ভূখণ্ডৰ দক্ষিণ-পূব আৰু দক্ষিণ-পশ্চিম চমিকে বম্বে আন দামান আৰু নিকি বৰদ্বীপ আৰু লকাদ্বীপ দ্বীপ বংগ উপসাগৰ আৰু আৰব সাগৰত অৱস্থিত। আপোনাৰ এটলাছৰ পৰা এই দ্বীপসমূহৰ গতিসূহৰ পৰিসৰ জানিবলৈ।

Do You Know?

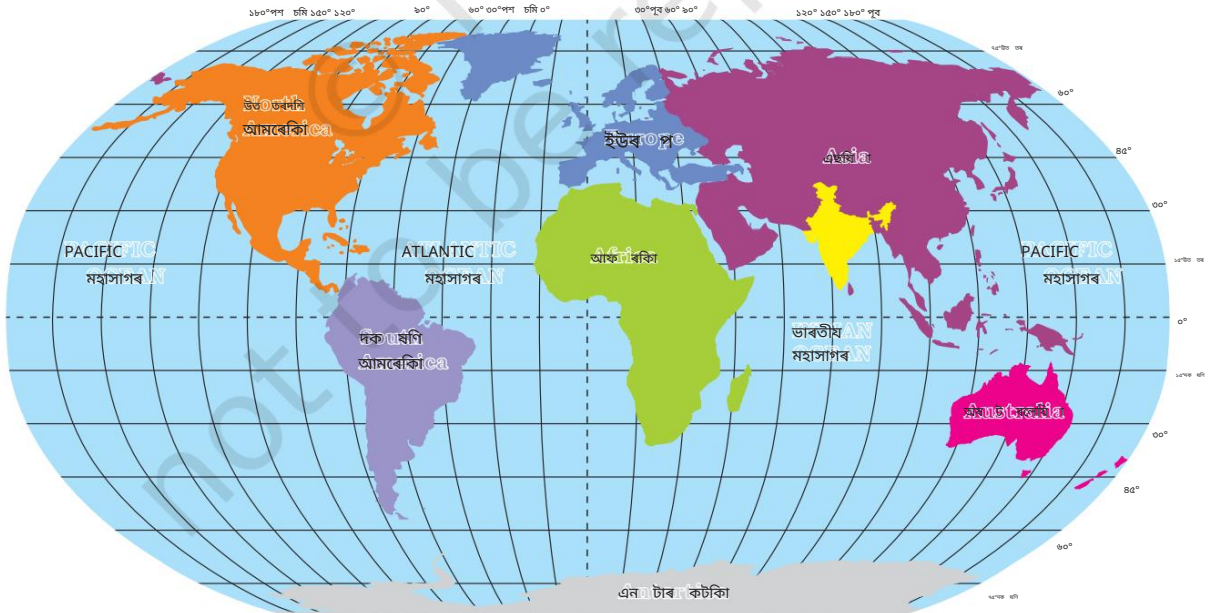
• ভাৰতীয় সংঘৰ আটাইতকৈ দক্ষিণৰ বিনী দু-ইন দ্বীপ পাইগ'ট ২০০৪ চনত চুনামীৰ সময়ত সাগৰৰ পানীৰ তলত ডুব গৈছিল।

অৱস্থান

ভাৰত এখন বৰ্ষাল দশে। সমুদ্রৰ গৰ্ভপেৰে উত্তৰৰ লক্ষ্য অৱস্থিত (চিত্ৰ ১.১) মূল ভূমিখন ৮°৪' উত্তৰ আৰু ৩৭°৬' উত্তৰ অক্ষাংশ আৰু ৬৮°৭' পূব আৰু ৯৭°২৫' পূব অক্ষাংশৰ মাজত বসি আছে।

আকাৰ

ভাৰতৰ ভূখণ্ডৰ আয়তন ৩২.৮ নম্বৰ বৰ্গ কিলোমিটাৰ। ভাৰতৰ মুঠ ভূগোলিক মাটিকালি ২.৪ শতাংশ।

চিত্ৰ ১.১: বৰ্ষাৰ ইতিহাস

বৰ্ষি বৰ অ চলা চতি ৰ ১.২ৰ পৰা স পষ ট য়ে ভাৰত বৰ্ষি বৰ সপ তম
বৃহত তম দশে। ভাৰতৰ স থল সীমা প ৰায় ১৫,২০০ কলি মিটাৰ আৰু আন দামান
আৰু নকি বৰ আৰু লক ষদ বীপক ধৰিমূল ভূখণ ডৰ উপকূলৰ মুঠ দৈৰ্ঘ্য
৭,৫১৬.৬ কলি মিটাৰ।

ভাৰতৰ সীমতি উত তৰ-পশ চমি, উত তৰ আৰু উত তৰ-পূবত ডকো ভাঁজ
পৰ বতমালা। প ৰায় ২২° উত তৰ অক ষাংশৰ দক ষণি হৈ ক ষীণ হ'বলৈ
আৰম্ভ কৰে, আৰু ভাৰত মহাসাগৰৰ ফালে বসি তৃত হৈ ইয়াক দুটা সাগৰত বিভক্ত
কৰে, পশ চমি আৰু সাগৰ আৰু ইয়াক পূবে বংগ উপসাগৰ।

চতি ৰ ১.০ চাওক আৰু মন কৰি য়ে মূল ভূখণ ডৰ অক ষাংশ আৰু
দীৰ্ঘ ঘাঘিতি বসি তৃত প ৰায় ৩০°। এই সত যৰ মাজত উত তৰ-দক ষণি
বসি তৃতিকৈ পূব-পশ চমি বসি তৃত সৰু য়ে লাগে।

গুজৰাটৰ পৰা অৰুণাচল প ৰদশেলৈ দুঘণ্টাৰ সময় বৰিতি। সয়ে হে
মৰি জাপুৰ (উত তৰ প ৰদশেত)ৰ মাজৰে পাৰ হৈ ভাৰতৰ মানক মৰেডিযি
(৮২°৩০'পূব)ৰ কাষৰে সময় ক সমগ ৰ দশেৰ বাবে মানক সময় হচিপলে ৱা হয়।
অক ষাংশৰ পৰসিৰে দিন আৰু ৰাতৰি সময় সীমাক প ৰভাৱতি কৰে, কযি ন
ক ন বাই দক ষণিৰ পৰা উত তৰলৈ গতি কৰে।

Find out

- ভাৰতৰ মানক মৰেডিযি ন হচিপে ৮২°৩০'পূবক কযি নৰি বাচতি কৰা হৈছে?
- দিন আৰু ৰাতৰি সময় ৰ মাজৰ পাৰ থক য কাননযি কুমাৰীত প ৰায় হৈ অনুভৱ কৰা
নহয় যদিও কাশ মীৰত কযি নহয়?

ভাৰত আৰু বৰ্ষি

ভাৰতীয় ভূখণ ডৰ কনে দ ৰীয অৱস থান আছে
পূব আৰু পশ চমি এছযি ৰ মাজত। ভাৰত এছযি ১ মহাদশেৰ দক ষণি দশিৰ
সম প ৰসাৰণ। পশ চমিৰ ইউৰ পৰ দশে আৰু পূব এছযি ৰ দশে সমূহক সংয গ
কৰা ট ৰনে স ইণ ডযি ন অ'চনে বুটে ভাৰতক ক শলগত কনে দ ৰীয স থান
প ৰদান কৰে। মন কৰি য়ে ডকোন উপদ বীপ ভাৰত মহাসাগৰত ওলাই আছে, যাৰ ফলত
ভাৰত পশ চমি উপকূলৰ পৰা পশ চমি এছযি ১, আফ ৰকি আৰু ইউৰ পৰ সতৈ
আৰু পূব উপকূলৰ পৰা দক ষণি-পূব আৰু পূব এছযি ৰ সতৈ ঘনষি ঠ য গায গ
স থাপন কৰাত সহায় কৰে। ভাৰতৰ দৰে আন ক ন দশেৰ ভাৰত মহাসাগৰত
দীঘলীয় ১ উপকূল নাই আৰু সঁচাকৈয়ে ভাৰত মহাসাগৰত ভাৰতৰ বৰ্ষি ট স থান,
যযি ইয়াক ৰ নামৰে মহাসাগৰৰ নামকৰণ কৰাট ন যায যতাপ ৰদান কৰে।

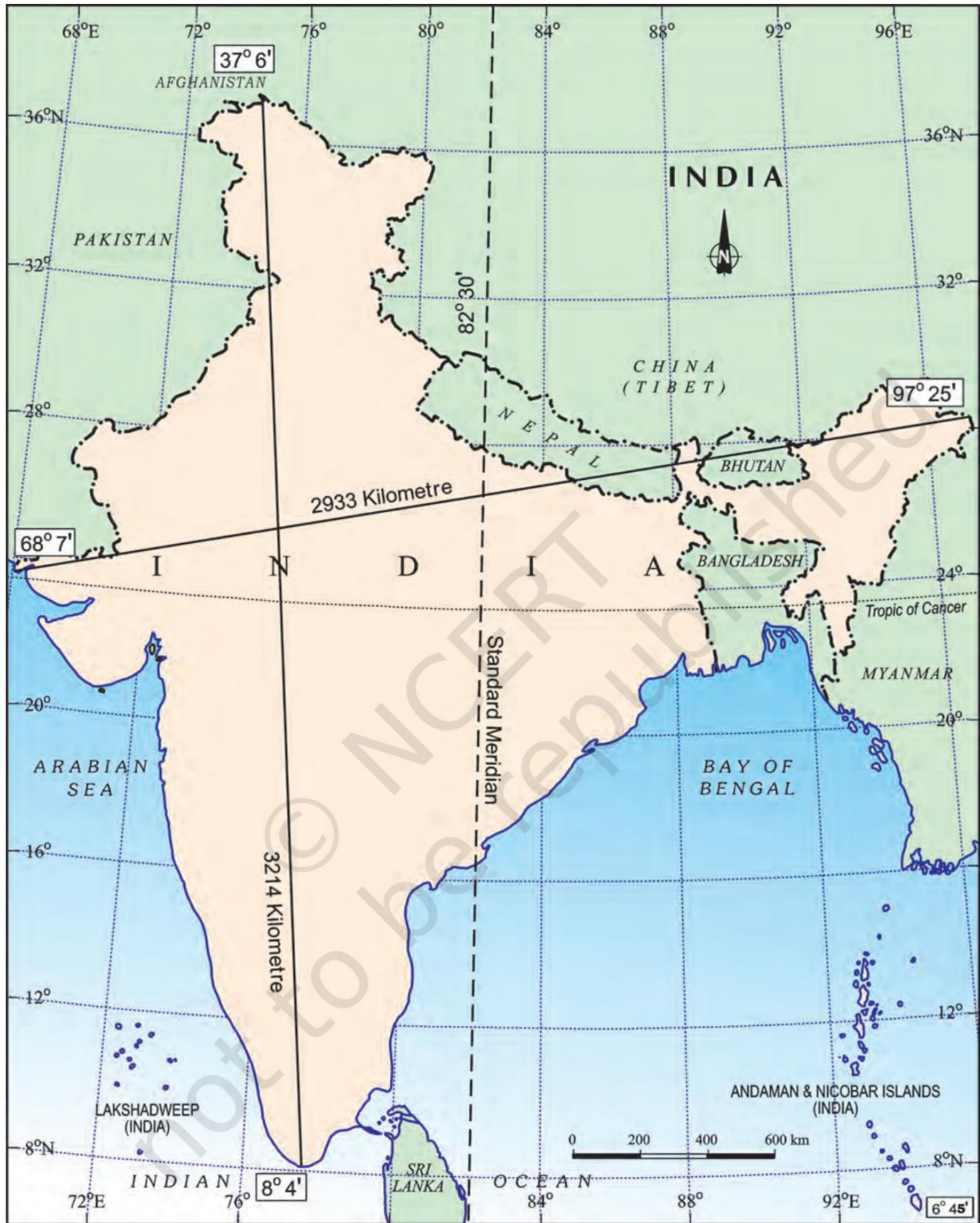
Do You Know?

১৮৬৯ চনত ছুৱজে খাল মুকলি হ ৱাৰ পছৰে পৰা
ইউৰ পৰ পৰা ভাৰতৰ দূৰত ব ৭,০০০ কলি মিটাৰ হ ৰাস পাইছে।

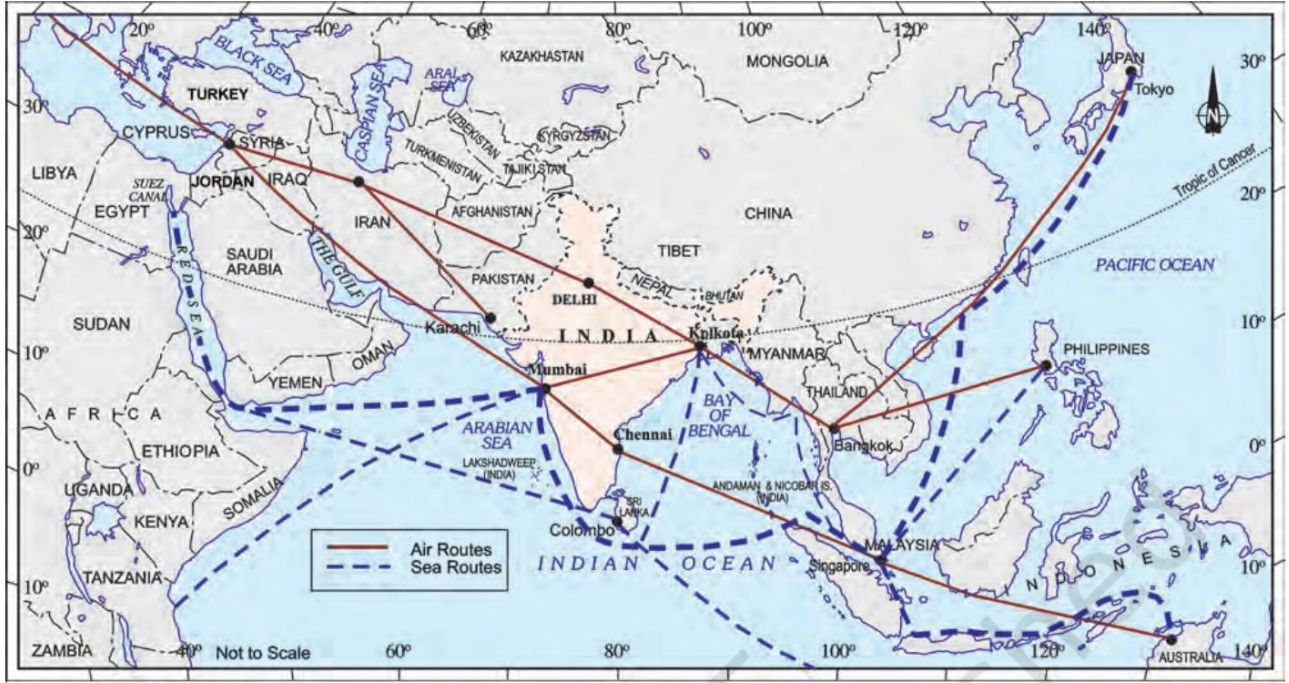

উৎস : ৰাষ ট ৰসংঘৰ জনগাঁথনগিত বছৰ পুথি ২০১৫

চতি ৰ ১.২ : বৰ্ষি বৰ সাতখন বৃহৎ দশে

চিত্র ১.৩: ভারত: বসি তৃতীয় আনুমানিক মেরিডিয়ান

চিত্র ১.৪: বাণিজ্যিক যাত্রা বাণিজ্যিক যাত্রা আন তৎবাস ট বীজ ঘাইপথৰ ওপৰত ভাৰত

বিশ্ব বৰ সত্বে ভাৰতৰ যোগ্য গ যুগ যুগ ধৰি চলি আহিছে যদওঁ স থলপথৰ জৰ্জৰি তেওঁৰ সম পৰ ক তেওঁৰ সামুদ্রিক যোগ্য গতকৈ বহু পুৰণা। উত্তৰ দিশৰ পাহাৰৰ সপাৰে বৰ্ভিনি ন পাহাৰৰ পৰে বাটীন যাত্ৰা বীসকলক পথৰ সুৰাধি পৰদান কৰাৰ বৰ্ভিনিতে সাগৰসমূহে এনে পোৰস পৰকিক বৰ্ভিনি ১-কলাপক দীৰ্ঘ ঘদনি ধৰি বাধা দি রাখিছিল।

এই পথসমূহে অতীজৰে পৰা ধাৰণা আৰু সামগ্ৰীৰ আদান-পৰদানত অৰহিণী যোগ্য আহিছে। উপনষিদ আৰু বামায গৰ ধাৰণা, প চতন ত বৰ কাহিনী, ভাৰতীয় সংখ্যা আৰু দশমকি ব যৱস থাই এইদৰে পৃথিবীৰ বহু ঠাইত উপনীত হ'ব পাৰিছিল। মছলা, মছলনি আৰু অন্যান্য যাব যৱসায় কি সামগ্ৰী ভাৰতৰ পৰা বৰ্ভিনি ন দশেল লৈ য় ৱা হৈছিল। আনহাতে গ বীক ভাস কৰ য যৱপ ৰভাৱ, আৰু পশ চমি এছযি ৱৰ পৰা অহা গম বুজ আৰু মনিৰৰ স থাপত য শলৈ আমাৰ দশেৰ বৰ্ভিনি ন ঠাইত দখো যায় ।

ভাৰতৰ চুবুৰীয়া ১

দক ষণি এছযি ৱা ভাৰতত এক গুৰুত বপূৰ গক শলগত স থান দখল কৰিছে। ভাৰতত ২৮খন ৰাজ্য য় আৰু আঠখন কনে দ বীজ শাসতি অ চল আছে (চিত্র ১.৫)।

Find out

• পশ চমি আৰু পূব উপকূলৰ কাষৰীয়া ১ কনে দ বীজ শাসতি

অ চলৰ সংখ্যা ১। • এলকো অনুসৰি ক নট আটাইতকৈ সৰু আৰু ক নট

আটাইতকৈ ডাঙৰ ৰাজ্য য়?

যদি ৰ ৰাজ্য যৱ আন তৎবাস ট বীজ সীমা নাই বা উপকূলত পৰি আছে। •

ৰাজ্য যসমূহক চাৰিটা গ টত শ ৰণীভুক্ত ত

কৰা, প ৰত যকেৰে সীমানা ত (i) পাকিস্তান, (ii) চীন, (iii) ম যানমাৰ, আৰু (iv) বাংলাদেশৰ সত্বে।

ভাৰতত উত্তৰ-পশ্চিম চমি পাকিস্তান আৰু আফগানিস্তান, উত্তৰ-পূব চীন (তিব্বত), নেপাল আৰু ভূটান আৰু পূবত ম যানমাৰ আৰু বাংলাদেশৰ সত্বে ভূমি সীমা ভাগ কৰে।

সাগৰৰ সপাৰৰ আমাৰ দক ষণিৰ চুবুৰীয়া ১ দশে দুখন দ বীপ দশেৰে গঠিত, যথা...

Do You Know?

১৯৪৭ চনৰ আগতে ভাৰতত দুবৰ্ভি ৰাজ্য য় আছিল

— প ৰদশে আৰু ৰাজকুমাৰ ৰাজ্য য়। প ৰদশেসমূহত প ৰত যক ষভাৱে ব ৰটিছি বৰ্ভিয় ১ সকলে শাসন কৰিছিল, যসিকলক ভাইচৰয় নৈযিক তি দিছিল। ৰাজকুমাৰ ৰাষ ট ৰসমূহ স থানীয় , বংশগত শাসকসকলে শাসন কৰিছিল, যসিকলে স থানীয় স বায ত তশাসনৰ বনিমিয ত সাৰ বভ মত ব স বীকাৰ কৰিছিল।

চিত্র ১.৫: ভারত আৰু কাষৰীয়া ১৮ দেশসমূহ

শ বীলংকা আৰু মালদ্বীপ। শ বীলংকা ভাৰতৰ পৰা পৃথক হৈছে পালক জলদ্বীপ।
আৰু মান নাৰ উপসাগৰৰ দ্বাৰা গঠিত সাগৰৰ সংকীৰ্ণ নলাৰে, আনহাতে মালদ্বীপ
দ্বীপপুঞ্জ জলক স্বাধীন দ্বীপপুঞ্জৰ দৰে বৰ্ণিত হৈছে।

ভাৰতৰ চুবুৰীয়া ১৮ দেশৰ সৈতে ভৌগোলিক আৰু ঐতিহাসিকভাৱে সুদূৰ
সম্পৰ্ক আছে। আপোনাৰ এটলাছত এছিয়াৰ ভূ-তথ্য মানচিত্র চাওক,
আৰু লক্ষ্য কৰক ভাৰত কেনেকৈ এছিয়াৰ বাকী অংশৰ পৰা পৃথক।

Do You Know?

সকলো ভৱিষ্যৎ, এনচাইক্লোপিডিয়া হৈছে দেশৰ পৰা ৰাষ্ট্ৰতকৈ সমৃদ্ধ, পৰিৱেশ আৰু বহনক্ষমতাৰ নতুন নতুন তথ্য কৰা ভূমিকা সমূহৰ
ছাত্ৰ-ছাত্ৰী ৰীসকলৰ মাজত সজাগতা আনাৰ বাবে মানচিত্র ৰচনা তথ্য শীৰ্ষক ৰচনা কৰা পৰা টলে। ই এনচাইক্লোপিডিয়া পাঠ্যক্ৰমৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি
ভৱিষ্যৎ — এনআৰএছচি/আইএছআৰএ'ৰ এক পদক স্বৰূপে। আপুনি https://bhuvan-app1.nrsc.gov.in/mhrd_ncert/ ত মাধ্যমিক পৰ্যায়ৰ সৈতে জড়িত ভাৰতৰ
বৰ্ত্তমান মানচিত্র ৰচনাৰ বিষয়ে জানিব পাৰে।

ব যায়াম

১) তলত দিহি ১ চাৰটি বকিল পৰ পৰা সঠিক উত্তৰ বাছলিওক।

- (ক) ট বপকি অৱ কনে সাৰ পাৰ হৈ নাযায়
(ক) ৰাজস থান (গ) ছত তীশগড
(খ) ওড শিা (ঘ) ত ৰপুৰা

(ii) ভাৰতৰ আটাইতকৈ পূব দ ৰাঘমিংশ হ'ল

- (ক) $৯৭^{\circ} ২৫'$ পূব (খ) (গ) $৭৭^{\circ} ৬'$ পূব
(ঘ) $৮২^{\circ} ০২'$ পূব

(iii) উত্তৰ তৰাখণ ড, উত্তৰ তৰ প ৰদশে, বহিৰ, পশ চমি বংগ আৰু ছকিমিৰ সাধাৰণ সীমানা তৰ সৈতে

- (ক) চীন (গ) নপোল
(খ) ভূটান (ঘ) ম যানমাৰ

(iv) যদি আপুনি গি ৰীষ মকালীন ছুটীৰ সময় ত কাৰৱাত্তি ৰমণ কৰাৰ মনস থ কৰছি, তেনে তকে নট ...

- ভাৰতৰ তলত দিহি ১ কনে দ ৰীষ শাসতি অ চলসমূহলৈ আপুনি যাব
(ক) পুডুচৰী (গ) আন দামান আৰু নকি বৰ
(খ) লক ষদ বীপ (ঘ) দমন আৰু দাউ

(v) ম ৰ বন ধুৰ ঘৰ এনে এখন দেশেৰ, যাৰ লগত ভূমিৰ সীমা ভাগ নহয় ভাৰত। দেশে চিনাকি ত কৰা।

- (ক) ভূটান (খ) (গ) বাংলাদেশ
(ঘ) নপোল

২ তলত দিহি ১ প ৰশ নব ৰৰ চমু উত্তৰ দিহি ১।

- (ক) আৰব সাগৰত পৰি থকা দ বীপসমূহৰ গ টট ৰ নাম লখি।
(ii) ভাৰততকৈ ডাঙৰ দেশৰ নাম লখি।
(iii) ভাৰতৰ ক নট দ বীপগ ট ইয় ৰ দক ষণি-পূবত অৱস থতি?
(iv) আমাৰ দক ষণিৰ চুবুৰীয়া ১ ক নব ৰ দ বীপ দেশে?

৩ গুজৰাটৰ তুলনাত অৰুণাচল প ৰদশেত দুঘণ্টা আগতে সূৰ্য য উদয় হয়
পশ চমি কনি তু ঘড়ীৰ ৰ একে সময় দেখুৱাইছে। এইট কনেকেই হয় ?

৪ ভাৰত মহাসাগৰৰ মূৰত ভাৰতৰ কনে দ ৰীষ অৱস থানৰ কথা বৰিচেতি হয়
ডাঙৰ তাৎপৰ্য য য। কয়ি?

MAP SKILLS

১) মানচিত্ৰ ৰ প ৰ সহায় ত তলত দিহি ১ ৰ চিনাকি ত কৰা।

- (ক) আৰব সাগৰ আৰু বংগ উপসাগৰত পৰি থকা ভাৰতৰ দ বীপ গ ট।
(ii) ভাৰতীয় উপমহাদেশে গঠন কৰা দেশসমূহ।
(iii) যি ৰ ৰাজ যৰ মাজেৰে ট ৰপকি অৱ কনে সাৰ পাৰ হয় ।
(iv) ডগি ৰীত আটাইতকৈ উত্তৰ তৰ অক ষাংশ।
(v) ভাৰতীয় মূল ভূখণ ডৰ দক ষণিতম অক ষাংশ ডগি ৰীত।
(vi) পূব আৰু অত পশ চমি দ ৰাঘমিংশ ডগি ৰীত।
(vii) তিনি সাগৰৰ ওপৰত অৱস থতি ঠাই।
(viii) শ ৰীলংকাক ভাৰতৰ পৰা পৃথক কৰা জলদ বীপ।
(ix) ভাৰতৰ কনে দ ৰীষ শাসতি অ চল।

প ৰকল প/কাৰ য যকলাপ

(ক) আপ নাৰ ৰাজ যখনৰ দীৰ ঘায় তি আৰু অক ষাংশৰ বসি তৃত্তিৰিচাৰি উলখি ১ওক।

- (ii) 'ৰচেম পথ'ৰ বৰ্ষিয তেথ য সংগ ৰহ কৰা। লগতে নতুন কথা জানিলওক
উন নয় ন, যযি য়ে গায় গৰ পথসমূহৰ উন নত সাধন কৰি আছে
উচ চ উচ চতাত।